

פרק שלושה עשר: השוחט והמעלה

מערכה רעת. מבוא לפרקים יג-יד - קרבנות בבמה

קיים הבדל בהיקפם של העשה הלאו והכרת. העשה נאמר על מי שבזמן כלשהו מאז שהקדיש את קרבנו היה מחויב להביאו למקדש ולא עשה כן, ואפילו אם בשעת ההקרבה כבר בטל איסור הבמות (כגון שהקדיש בזמן שילה, וחרבה) – כבר ביטל מצות עשה בכך שהמתין עד שאינו יכול עוד לקיימו (משנה קיב, ב ורש"י ד"ה הקדישן). הלאו, לעומת זאת, תלוי בשעת ההקרבה, שרק אם בשעה זו היה הדבר אסור – נתחייב בלאו. הכרת תלוי הן בשעת ההקדשה והן בשעת ההקרבה, ורק אם בשני הזמנים היה איסור במות – נתחייב כרת (משנה שם וגמ' קו, ב).

עיקרי הלכות איסור הבמה

כמה כללים למדו חז"ל מפסוקים אלה על הלכות איסור ההקרבה בבמות:

א. החיובים – השחיטה וההעלאה הם שני איסורים נפרדים, והעושה את שניהם בהעלם אחד חייב שתי חטאות (משנה קו, א).

דיון מיוחד קיים על קרבן שנשחט בחוץ והועלה שם, האם חייב שתיים, והאם חיובו על ההעלאה הוא חיוב אחד עם קרבן שנשחט בפנים והועלה בחוץ או שאלו חיובים נפרדים (מערכה רעט). דיון נוסף בעניינו של הזורק את הדם בחוץ, מה מקור איסורו והאם מבחינת מספר החיובים הוא נכלל בשוחט או במעלה (מערכה רפ).

ב. הקרבן – איסור השחיטה וההעלאה מדאורייתא נאמר רק על קרבן הראוי להיקרב במקדש, ככתוב: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו". מכאן נתמעטו פרה אדומה, שעיר המשתלח (עין שערי היכל למסכת יומא, מערכה קמו), איסורי המזבח, כגון בעל מום (משנה קיב, א) וחטאות המתות (משנה קיא, ב).

ג. איסור ההעלאה נאמר בחלקי הקרבן הראויים להיקרב בפנים, ולא בחלקים הנאכלים (קט, א), ככתוב בפסוקים על איסור העלאה: "ואל פתח אהל מועד לא יביאו". לעניין זה התחדש, שהקרנות שנפסלו בקודש, ודינם שאם עלו לא

פרקים יג-יד במסכת עוסקים בהלכות ההקרבה בבמה: פרק יג דן בהלכותיה בשעת איסורה, ופרק יד דן בתולדות איסור הבמות והיתרן ובהלכות הבמה בשעת היתרה. כהקדמה לפרקים אלו נעסוק ביסודות ההלכתיים והרעיוניים של הלכות הבמה, ובסקירת תולדות ההקרבה בבמות, תוך הפניה למערכות מקבילות העוסקות בנושאים אלו בהרחבה.

מקור האיסור

איסור ההקרבה מחוץ למשכן מופיע בתורה בספר ויקרא (יז, ג-ט): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה, או אשר ישחט מחוץ למחנה. ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' – דם יחשב לאיש ההוא, דם שפך, ונכרת האיש ההוא מקרב עמו... ואלהם תאמר: איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עולה או זבח. ואל פתח אהל מועד לא יביאו לעשות אותו לה' – ונכרת האיש ההוא מעמיו".

שני איסורים הוזכרו כאן: איסור שחיטה מחוץ למקדש ואיסור העלאה, ועל שניהם קובע הכתוב עונש כרת למזיד¹.

לקראת הכניסה לארץ הוזכר שוב איסור ההקרבה מחוץ ל"מקום אשר יבחר ה'" בארץ (דברים פרק יב, יג-יד): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה. כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך".

במשנה (קיב, ב) נאמר שיש באיסורים אלה עשה ולא תעשה, מלבד הכרת. מקור הלאו בהעלאה הוא "השמר לך פן תעלה עולותיך". הלאו בשחיטה נלמד משני פסוקים: "ולא יזבחו עוד את זבחיהם" (ויקרא יז, ז) מלמד על הקדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות, ולאחר מכן נאסרו (שכן "לא יזבחו עוד" משמעו שהדבר היה מותר קודם לכן ויש להפסיק לעשותו). הקדשים שהוקדשו בשעת האיסור נלמדים מגזרה שוה או מהיקש (קו, ב-קז, א). מקור העשה בכתוב "והביאום לה'" (שם פס' ה)².

2. כך נאמר בבבלייתא קוב, וברש"י קיב, ב ד"ה בעשה. הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יח, א) הביא כמקור לעשה את הכתוב בדברים הנ"ל: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך", על פי הספרי שם, וראה אנצ"ת ערך העלאת חוץ ציונים 4-9.

1. לדעת ר' ישמעאל (חולין טז, ב) האיסור מראשיתו כלל גם שחיטה של חולין, "בשר תאוה", והדבר הותר עם הכניסה לארץ, "כי ירחק ממך המקום" (דברים יב, כ), וראה להלן מערכה רפד, שאפשר שדעה זו על איסור שחיטת חולין במדבר גוררת גם הבנה אחרת בדין שחוטני חוץ לדורות.

נבדלות זו מזו בשתי הלכות עיקריות: שניים ששחטו יחד – פטורים, ואילו שניים שהעלו – חייבים. מאידך, השוחט קדשים בחוץ לצורך אדם ("להדיוט") – חייב, ואילו המעלה לצורך אדם – פטור. לפרטי הדין ומשמעותו עיין מערכה רפד.

י. החייבים – גם מי שאינו ראוי להקריב במקדש – חייב על הקרבה בחוץ, ואפילו גרים ונשים⁴.

מזבח בגבעת הראל. בגבעת הראל, מערבית לשילה, נמצא מזבח חצוב בסלע ובו ארבע קרנות. הוא ממוקם באמצע מדרון, ולא בראש ההר כמקובל אצל עובדי עבודה זרה. פינות המזבח פונות לארבע רוחות השמיים. משערים כי זהו מזבח לשם ה' מתקופת כניסתם של בני ישראל לארץ. על כשרותו של מזבח שכולו סלע אחד לבמה בזמן היתר הבמות ראה להלן מערכה רפו.

איסור שחטי חוץ: מיסודות התורה

בפסוקים בולט הקשר בין איסור ההקרבה בבמות לבין איסור עבודה זרה. התורה בספר ויקרא מנמקת את האיסור: "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם", וכדברי הגמרא (קו, ב): "הזובח בשעת איסור הבמות – מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב על פני השדה" (שלא לשם שמים. רש"י). כך גם בדברים: "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... לא תעשון כן לה' אלהיכם... כי אם אל המקום אשר יבחר ה'..." אף בספר יהושע, כאשר חשדו בני ישראל שבני גד ובני ראובן בנו מזבח להעלאת קרבנות, השוו זאת לעוון פעור: "מה המעל הזה אשר מעלתם באלהי ישראל לשוב היום מאחרי ה' בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום בה'. המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה..." (יהושע כב, טז-יז). עצם ההקרבה במקומות מרובים עלולה להתפרש כהקרבה לאלהים רבים⁵, ועוד, שהעלאת קרבנות ללא פיקוח פותחת פתח לעבודות זרות.

עצם המושג "במות", שהתייחד להקרבה מחוץ למקדש,

ירדו – חייבים עליהם בחוץ (שם)³. עוף שנשחט במקדש, ופסול מפני שלא נמלק – אין חייבים על העלאתו בחוץ (משנה קיא, א).

ד. הזמן – התנאי שהאיסור חל רק בקרבן הראוי להתקבל בפנים נוגע גם לעניין הזמן הראוי, ולפיכך השוחט ומעלה קרבן בזמן שאינו ראוי לו – פטור. דוגמאות: קרבנות של מחוסרי כפרה בטרם נשלמו ימי טהרתם (משנה קיב, ב ומערכה רצז). ניסוך המים בשאר ימות השנה פרט לסוכות (הדעה המקובלת שפטור, וראה מערכה רצא). הקרבת שלמים בזמן שדלתות ההיכל סגורות (יומא סג, א, וראה להלן מערכה רפב). באשר לשחיטה והעלאתה בלילה, עיין לעיל מערכה רא.

ה. המקום – שחיטה ב"חוץ" היא כל המקום שמחוץ לעזרה ואינו קדוש בקדושתה. אפילו בהמה שרובה בפנים ורק רגליה בחוץ – אין לשוחטה כך (עיין גמ' קז, ב, וכו, א, ומערכה סד). קיים דיון על חלקים בעזרה שאינם ראויים לשחיטה, האם השוחט בהם חייב (מערכה רפא).

ו. השחיטה – רק שחיטה כשרה כלולה באיסור זה, ואפילו מליקת העוף בחוץ איננה מחייבת (משנה קיא, א-ב, לרבנן דר' שמעון).

ז. ההעלאת – האיסור חל על העלאת קרבן בצורתה המקובלת בשעת היתר הבמות. על רקע זה קיים דיון במעלה על אבן בלא מזבח (מערכה רפו, ושם דיון נרחב על הקשר בין היתר הבמות לבין איסור ההעלאת בחוץ). או כשיש חציצה בין הקרבן לבין המזבח (מערכה רפט). או המנסך מים ויין שלא נתקדשו בכלי שרת, כפי שהדבר נעשה בבמת יחיד (עיין מערכה רצא).

ח. שיעור ההעלאת – שיעור הבשר שמתחייבים על הקטרתו הוא כזית. קיים דיון על הצטרפות הכזית מקרבנות שונים (מערכה רפז), וכן על השלמת הכזית מעצמות הקרבן או המלח שעליו (מערכה רפג). בקרבנות מסוימים שלהם קבעה התורה שיעור מוגדר, כגון המנחות, קיים דיון בשאלה האם חייבים גם על כזית מהם (משנה קט, ב), או על קומץ בלא הלבונה (משנה קיא, א). בניסוך המים והיין אין חייבים אלא על שיעורם המלא, שלושה לוגין (מערכה רצא). בהקשר זה קיים דיון מיוחד על הקטורת, מהו השיעור שקבעה לה התורה במקדש, ומה ההשלכות מכך על שיעור חיובה בחוץ (מערכה רפח).

דין נוסף בהעלאתה הוא שהקרבן יהיה "שלם" ולא "חסר". להגדרת ה"שלמות" הנדרשת וליחס בין דין זה לבין ההלכה שדי בכזית עיין מערכה רפה.

ט. ההבדל בין שחיטה להעלאתה – ההעלאת והשחיטה

5. אברבנאל ויקרא יז. ובתנחומא (קורח סי' יא): "אין לנו אלא ה' אחד, ותורה אחת, ומשפט אחד, ומזבח אחד".

3. על טעם הדבר עיין במערכה קצח.

4. ויקרא יז, וספרא אחרי מות פרק יא, ויש מהראשונים שהסתפקו בחיוב הנשים, עיין א"ת ערך העלאת חוץ ציון 51.

”שאינן השכינה שרויה כי אם במקום שכל ישראל באגודה אחת וכולם מתקבצים אל מקדש אחד, ולא בזמן שכל אחד הולך ובונה במה לעצמו”¹⁴. ובשפת אמת (ראה תרמ”א, בקיצורים): ”כי על ידי בית המקדש היו בני ישראל בשורש האחדות, ולכך על ידי שנאת חנם נתפרד האחדות של הנפשות ונחרב הבית, כל שכן שעל ידי אהבת ישראל יהיה נבנה. דכתיב 'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה', כי בית המקדש וארץ ישראל הביא אחדות לבני ישראל, ולכן מקודם, שלא היה להם זה האחדות, הבמות מותרין”. הדברים מתקשרים למה שהקלו חז”ל להאמין לעמי הארץ על טהרת הקדשים: ”כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו” (חגיגה כב,ב)¹⁵.

המזבח בצרעה (צילום: דניאל ונטורה). בתל צרעה, סמוך לצומת שמשון, מצוי סלע מסותת הנראה כמזבח: הוא בנוי כמדרגות המתאימות ליסוד ולסובב, ובגגו שקעים וחריצים, כנראה לניקוז נוזלים. גם פינותיו של מזבח זה פונות לארבע רוחות השמים. מסורת עממית בין תושבי האזור מייחסת את המזבח לצור הסלע שעליו העלה מנוח את קרבנו.

בכך מוסבר מדוע אליהו בהר הכרמל, שהפר את איסור שחוטי חוץ כהוראת שעה, הקפיד לבנות מזבח ובו ”שתיים

חוניו (הדבר מוסבר לפי החכם צבי, ש”כהני במות” נאמר על עבודה זרה דווקא). לשון התוספתא במנחות יג,ג: ”הכהנים ששמשו בבית חוניו או במקומות אחרים בשעת איסור הבמה” משתמעת לצדדים שונים בנקודה זו.

11. בזה יישב את הגמ' ביבמות צ,א, שאומרת שההיתר לשמוע לאלהיו בהר הכרמל היה משום שהוא למיגדר מילתא, עם מקורות אחרים בחז”ל, שלפיהם ההיתר הוא משום הוראת נביא.

12. ההוה אמינא נלמדת מ”ד שפך”, דומיא דרוצח, אבל מסתבר שעניינה הוא הדמיון לע”ז. וכן מצינו בגילוי עריות, שהחובה למסור את הנפש נלמדת מהיקש לרציחה (פסחים כה,ב).

13. על הקשר בין בחירת בית דוד ובחירת המקדש עמדנו לעיל מערכה קכג. יש להעיר גם לדמיון הלשון בין ”לא תעשון ככל אשר אנוחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו” לבין ”בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה” (שופטים יז,ו, כא,כה). הדברים מובנים יותר לשיטת ר’ שמעון שבזמן שילה היה היתר במות, ולפיה הקשר בין הקמת המלכות לאיסור הבמות ברור יותר.

14. בכלי יקר (שם, ובבמדבר ל,ג) קישר לכאן גם את הגמ' ביבמות (קט,ב): ”הנודר – כאילו בנה במה; והמקיימו – כאילו הקריב עליה קרבן”: הנודר מוסיף על עצמו מצוות פרטיות מלבד תרי”ג המצוות המשותפות לכלל ישראל, והרי זה כבונה במה לעבודת ה' באופן פרטי ונבדל. ובדומה לכך בגמ' בסוטה (ד,ב): ”כל אדם שיש בו גסות הרוח – כאילו בנה במה”.

15. עיין גם במורה נבוכים ח”ג פמ”ו, על התועלת בעליה לרגל לרגש האחוה בעם ישראל.

נאמר במקורו בתורה על עבודה זרה⁶. מובנה של מילה זו הוא מקום גבוה, ומכיוון שהגויים נהגו להקים את מזבחותם במקומות גבוהים – נקראו מזבחותיהם ”במה”, ומכאן נלקח גם שמה של הבמה לשם ה', ומצינו שנקראה כך אפילו בזמן היתרה⁷. הואיל וכך, אפילו בשעת היתר הבמות – ריבוי ההקרבה בהן איננו רצוי⁸.

בדין מיוחד מצאנו דמיון בין שחוטי חוץ לבין עבודה זרה, לעניין פסול הכהנים החוטאים בהם לעבוד במקדש, כפי ששינוי במנחות (קט,ב): ”הכהנים ששימשו בבית חוניו – לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר (לעבודה זרה. רש”י), שנאמר: 'אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים'”. פסוק זה נאמר בעניינו של המלך יאשיהו, שטיהר את הארץ אפילו מן הבמות לשם ה'⁹, ונראה שהוא תיקן שכהני הבמות לא יקריבו בבית המקדש¹⁰. במשך חכמה (דברים יב,ג) חידש, ברוח זו, שכשם שאסור לשמוע לנביא לעבוד עבודה זרה, אפילו בהוראת שעה, כך אסור גם להקריב בחוץ, אלא אם כן הוא למגדר מילתא¹¹. עוד מצינו, לדעת ראשונים, שהיתה הוה-אמינא שאיסור שחוטי חוץ יהיה ב”יהרג ואל יעבור” כעבודה זרה, והכתוב המלמד שאנוס פטור (להלן קח,ב) בא להוציא מסברה זו (רשב”א בקידושין מג,א בשם הראב”ד)¹².

אחדות ישראל במקדש

מלבד עניינו של איסור הבמות לשלילת עבודה זרה, יש בו עניין חיובי לאחד את עם ישראל סביב העבודה במקדש. בזאת יש לבאר את קשר הזמנים בין מלכות שלמה להקמת המקדש: המלכות של שלמה מבטאת את התבססותה של מלכות דוד, כמלכות קבועה – ”הוא ובניו בקרב ישראל”, ובכך נתאחדו שבטי ישראל לעם אחד, ומכוח זה נתאחדה גם עבודת הקרבנות¹³. כך כותב בעל ’כלי יקר’ (ויקרא א,ד):

6. ויקרא כו,ל: ”השמדתי את במותיכם” (רש”י שם פירש: ”מגדלים ובירניות”, אבל בפסיקתא שם וברמב”ן שם פס’ טז פירשוהו על בתי עבודה זרה, וכן בחלק מהגרסאות בתרגום יונתן: ”בימוסיכון”, עיין מאירי ע”ז טז,א). במדבר כב,מא: ”במות בעל”. שם לג,ג: ”ואת כל במותם תשמיר”.

7. לכל האמור עיין יחזקאל כ,כט ופירוש רד”ק; רמב”ן דברים טז,כב.

8. מלכים א-ג, וברד”ק שם. בתוספתא במנחות (יג,ג) נאמר שכהן שהקריב בבמה בשעת היתרה – אינו נפסל מלכהן במקדש, ומשמע מההוה-אמינא שיש בכך פגם (אך עיין באור שמח הל’ ביאמ”ק ט,יד, שפירש שהכוונה למקריב קרבן חובה, האסור בבמת יחיד).

9. מלכים ב-פרק כג, עיין רד”ק לפס’ יג שם, וראה להלן.

10. מפשט המשנה נראה שהפסוק מוסב על כהני במות לה', כדוגמת בית חוניו, ולא רק על ה"אין צריך לומר", וכן מבואר בתוספתא (מנחות יג,ג). ועל עובדי עבודה זרה מצאנו פסוק אחר לפוסלם מעבודת הקודש: ”יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם... ולא יגשו אלי לכהן ל” (יחזקאל מד,יב-יג, מובא בגמ' במנחות קט,א וברש”י בע”ז נב,ד”ה ואין). אך בגמ' בע”ז שם נאמר שאיסורם של כהני בית חוניו הוא מדרבנן (ואינו מעכב. רמב”ם הל’ ביאת המקדש ט,יד), ובשור”ת חכם צבי (סי’ יג) הסביר שהפסוק על ”כהני הבמות” מוסב על ”דבר אחר” (כפירוש רש”י במלכים שם, וכן להדיא ברמב”ם במנחות שם, וכן משמע בתוס’ ר”ד בע”ז שם, מהדו’ תליתאה). ויש לדחות, שהגמ' בע”ז סוברת כתוספתא שהפסוק מכוון על במות לה', ובכל זאת האיסור נחשב כדרבנן, כי תקנת יאשיהו המלך לא היתה על פי ציווי ה'.

מהרמב”ם הל’ ביאת המקדש ט,יד ניתן להבין שהפסול על הקרבה בחוץ אינו בבמה גרידא, אלא רק במי שבונה ”בית לה” במקום אחר ומקריב בו, כדוגמת בית

ישראל – היו כל הארצות כשרות לדברות; משנבחרה ארץ ישראל – יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים – היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות; משנבחרה ירושלים – יצאת ארץ ישראל, שנאמר 'השמר לך פן תעלה עלותך בכל מקום אשר תראה'". משתמע שגם בזמן היתר הבמות אסור להקריב בחוץ לארץ.

כמו כן נאמר בספרי זוטא (פרק טו): "כאשר אני נותן לכם אתם חייבין להקריב נסכים, ולא בחוצה לארץ... דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר: יכול יעשו במה בחוצה לארץ ויקריבו עליה נסכים? אמרת, לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר אני נותן לכם אתם עושין במה, ולא בחוצה לארץ". נראה שכוונתו לומר שאפילו במה קטנה אסור לעשות בחוץ¹⁶.

יש לשאול על כך מבית חוניו, שלדעה שהותרו הבמות בזמן הזה – אף הוא מותר (מגילה י,א), למרות היותו בחוץ לארץ. יתכן לומר שכוונת המכילתא והספרי זוטא לבמה גדולה דווקא, שמאז הכניסה לארץ חובה היתה להעמיד אותה שם. כיוצא בזה נאמר במדרש (במדבר רבה פרשה ז,ח): "ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן: ארץ כנען כשרה לבית שנינה, ואין עבר הירדן כשר לבית שכינה"¹⁷.

"רגמים" (צילום: עמית אבידן). כעשרים ערימות כאלה היו מצויות במערב ירושלים, מבית זית ועד גבעת משואה (כמחציתן סולקו במשך השנים), והן מכונות "רגמים". הערימות מכסות שרידי מבנים ושריפה, ומתוארכות לסוף ימי בית ראשון. משערים כי יאשיהו המלך, שהסיר את הבמות לשם ה', העדיף לכסותן ולגנוז אותן מאשר להורסן.

הפרת איסור הבמות בימי בית ראשון

לכל אורך ימי הבית הראשון חוזר ונשנה הכתוב: "רק הבמות לא סרו, עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות" (כגון במלכים-ב יב,ד). שני מלכים בלבד פעלו להפסקת ההעלאה בבמות: חזקיהו¹⁸ ויאשיהו¹⁹.

18. ככתוב במלכים-ב יח,ד, עיין רלב"ג ומצודת דוד. ובפס' כב שם (בדברי רבשקה): "וכי תאמרון אלי אל ה' אלהינו בטחנו, הלוא הוא אשר הסיר חזקיהו את במתיו ואת מזבחתיו, ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו בירושלם".

19. ראה לעיל הערה 9. בימינו נמצאו בירושלים שרידים מערימות ענקיות שכיסו מזבחות (הן מכונות "רגמים"), המתוארכים לימי יאשיהו, ומשערים שהוא ביטל את הבמות לה' על ידי כיסויין.

עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב, אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך" (מלכים-א יח,לא), כדי להדגיש, דווקא בבנותו מזבח מחוץ למקדש, את הצורך לאחד את האומה סביב מזבח אחד (רד"ק).

זמן היתר הבמות

נאמר בדברים (יב,ח-ט): "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום, איש כל הישר בעיניו. כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' אלהיך נותן לך". חז"ל (להלן קיד,א) מפרשים את הפסוק כך: לא תעשון בארץ כפי שאנו עושים במדבר, שאין הקרבה מחוץ למשכן, אלא תקריבו איש את כל הישר בעיניו – קרבנות הנדבה. וזאת כל עוד לא באתם אל "המנוחה" ו"הנחלה", מנוחת עם ישראל, ומנוחת המשכן ובו ארון הברית.

מכאן, שבזמן הגלגל, בטרם נקבע המשכן בשילה, וכן בזמן נוב וגבעון, כשלא היה למשכן מקום קבוע וארון הברית לא היה בתוכו, היו ישראל מותרים להקים במות יחיד. בבמות אלו הועלו קרבנות נדבה בלבד, אך לא קרבנות חובה, ובייחוד אסרה התורה את הקרבת הפסח בבמות אלו (מערכה רצו). קיימים הבדלים רבים בהלכות ההקרבה בין קרבנות במקדש לקרבנות בבמת יחיד (מערכה שז), וההבדל המרכזי הוא שבבמת יחיד ההקרבה יכולה להעשות גם על ידי זר.

לצד במות היחיד, היה המשכן בגלגל בנוב ובגבעון מוגדר כ"במה גדולה", ובה הוקרבו קרבנות הציבור. להרחבת הדיון על פירוש הפסוקים, ועל הקרבנות הקרבים בבמת יחיד ובמת ציבור, ראה להלן מערכה שד. להגדרת ההבדל המדויק בין במת יחיד לבמת ציבור, ובין במת ציבור למקדש, ראה מערכה שו.

בזמן היות המשכן בשילה היו הבמות אסורות, לדעת רוב התנאים. על עניינו והלכותיו המיוחדים של משכן שילה ראה להלן מערכה שה.

קיים דיון בדברי חז"ל בשאלה, האם לאחר חורבן בית המקדש בירושלים חזר היתר הבמות למקומו. על פי הדעה המקובלת איסור הבמות עומד בתוקפו גם לאחר החורבן (מערכה קמ ורפב). אולם גוים המקריבים קרבן לה' רשאים לעשות כן בבמה בזמן הזה (מערכה שא).

במה בחוץ לארץ בזמן היתר במות

במכילתא פרשת בא (מסכתא דפסחא פרשה א, ומקבילה במדרש תהלים מזמור קלב) נאמר: "עד שלא נבחרה ארץ

16. כך פירש באמבוהא דספרי, והביא מחלוקת אחרונים בשאלה זו האם במות הותרו גם בחו"ל. ושמא יש לפרש את הספרי אחרת, שכוונתו לומר שרק מאז הכניסה לארץ הותרו הבמות, ולא בעודם בחוצה לארץ (עיין רש"י בקידושין לז,א ד"ה והרי שבת), אבל לאחר שנכנסו מותר להקים במות גם בחו"ל. ועיין במאירי בקידושין לז,א, שכתב בדעת ר' עקיבא ש"אין קרבן בחוצה לארץ".

17. וראה להלן מערכה שה הערה 35, על מזבח בני גד ובני ראובן.

הצדיקים להסיר את הבמות²⁰. אפשר גם שחששו שמא אכיפת איסור הבמות לה' תגרום לרוצים להקריב לחפש תחליף של עבודה זרה, כפי שנעשה בממלכת ישראל מאז ימי ירבעם.

על פי מה שהוסבר לעיל על הקשר בין המלכות ואחדות העם לבין איסור הבמות, ניתן אולי להוסיף הסבר מדוע בימי הבית הראשון לא נשמר איסור זה: אפשר שרבים מישראל סברו שהחלוקה לממלכת יהודה וממלכת ישראל, ומניעת עלייתם של עשרת השבטים לבית המקדש (מלכים-א יב,כח), ביטלה למעשה את אחדות העם סביב המקדש, והשיבה לקדמותו את היתר הבמות. דווקא חזקיהו, שהתאמץ לאחד את שרידי עשרת השבטים לאחר גלות ממלכת ישראל (עיין דברי הימים-ב פרק ל), וכן יאשיהו (ערכין לג ע"א), יכולים היו לדרוש גם את הסרת הבמות.

בימי הבית השני לא מצינו את הבמות כתופעה נפוצה (פרט לבית חונוי במצרים, עיין מנחות קט,א על נסיבות הקמתו). נראה שהדברים קשורים לביטול יצרא דעבודה זרה בתקופה זו (עיין יומא סט,א, ומשך חכמה בהקדמתו לזיקרא).

הפרת האיסור החוזרת ונשנית מעוררת תמיהה: היתכן שרבים מישראל עברו על איסור כרת מתוך רצון בעבודת ה'?! עונה על כך הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"א סי' מד, בקיצורים): "וכבר היה כן בבית ראשון, שהיו מקריבים בבמות חוץ לשמים אע"ג שהוא באיסור כרת, על פי דברי כהני במות, שהיו אנשים גדולים, ואמרו כי בזה האופן יהא נוח להשיג אהבה ודביקות להקב"ה, ולא נהיה נצרך לבוא דוקא לירושלים להקריב. ומשום שחשבו עבירה זו למצוה – לא היו מלכי יהודה הצדיקים, כמו אסא ויהושפט, יכולים להעבירם מזה החטא. וכל כך היו מחזיקים למצוה, עד שכאשר בא יחזקיהו המלך ובטל הבמות אמר רבשקה: 'וכי תאמרו אל ה' אלהינו בטחנו, הלא הוא – יחזקיהו – אשר הסיר את במותיו ואת מזבחותיו', הרי חשב רבשקה לעוון גדול ליחזקיהו למנוע את העם מדביקות ואהבת ה'. ואם נחקור באיזה כח התגבר יחזקיהו, אין זאת אלא במה שהרביץ תורה ברבים, הועיל בזה למנוע מן העוון ולעשות כדעת תורה, ולא כדעת אנושי".

בחתם סופר (או"ח סי' לב) מוסיף, שעל פי הדין אסור לסתור במה שנעשתה לשם ה', ולכן קשה היה למלכים

מערכה רעט. המעלה בחוץ שחוטי חוץ (קז,א; קח,א)

קרבן בפנים ומוציאו לחוץ פוסלו ביציאה זו, ונמצא שכל העלאה בחוץ אינה אלא של דבר פסול ובכל זאת חייבה התורה על כך, וממילא הוא הדין לדבר שלא היה כלל בפנים.

הגמ' (קח,א) מביאה תשובה של שני תנאים לטענת חכמים: רבי משיב, שקרבן שנשחט בחוץ גרוע יותר מפני שלא היתה לו שעת הכושר להקרבה בפנים. ר' אלעזר בר' שמעון משיב, שקרבן זה גרוע יותר מפני ש"אינו מתקבל בפנים", כלומר, שאפילו אם הועלה למזבח – ירד, שכן לא היה פסולו בקודש. הגמ' מבארת שיש נפקא מינה ביניהם לגבי דבר שלא היתה לו שעת הכושר אבל אם עלה למזבח לא ירד, האם במקרה זה יודה ר' יוסי הגלילי שחייב עליו בחוץ¹.

רבי עקיבא איגר (על המשניות) התקשה בטעמם של חכמים: הרי קיימא לן שיש הבדל בין קרבן פסול שפסולו בקודש, שחייבין עליו בחוץ, לבין קרבן שאין פסולו בקודש, שאין חייבין עליו (משנה קט,א). אם כן תשובת ר' אלעזר בר' שמעון ברורה ופשוטה, ומה הקשו חכמים על ריה"ג? בפרט קשה מה שמשמע מהגמ' שלדעת רבי דבר שלא היתה לו שעת הכושר אין חייבים עליו בחוץ אפילו אם היה פסולו

בפסוקי התורה על איסור העלאה בחוץ נאמר: "איש איש מבית ישראל... אשר יעלה עולה או זבח. ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' – ונכרת האיש ההוא מעמיו" (ויקרא יז,ח-ט). פסוקים אלה עוסקים בקרבן שנשחט במקדש ("שחוטי פנים") ולאחר מכן הוצא החוצה והועלה שם, שהרי על כך הטענה ש"אל פתח אהל מועד לא יביאנו", ואם נשחט בחוץ – הרי נפסל ואי אפשר להעלותו. המשנה והגמרא דנים על קרבן שמלכתחילה נשחט בחוץ ("שחוטי חוץ"), האם יש חיוב על העלאתו בחוץ, למרות שאינו ראוי להקרבה בפנים. הדיון מסתעף לשאלה, האם איסור זה נחשב כאיסור אחד עם שחוטי פנים, ולפיכך העושה את שני האיסורים הללו בהעלם אחד חייב חטאת אחת בלבד, או שמא איסור זה עומד בפני עצמו ומחייב קרבן נפרד.

מחלוקת התנאים וטעמיה

במשנה (קז,א) נחלקו תנאים בעניין המעלה בחוץ קרבן שנשחט בחוץ: לדעת חכמים הרי הוא חייב על ההעלאה, ולדעת ר' יוסי הגלילי פטור, מפני ששחיטתו בחוץ פוסלתו ונמצא שהעלה דבר פסול, וקיימא לן שאין חיוב בחוץ אלא על דבר הכשר בפנים. על כך השיבו חכמים, שגם השוחט

²⁰ דוגמאות אלו, השנויות במחלוקת, אגב הסוגיה הדומה להלן קיא,ב, וניתן היה להביא דוגמא אחרת, כגון הנשחט במחשבת פיגול. יש חולקים, שבמחשבת פיגול, שהועילה עבודתו לעניין ש"מרצה לפיגולו" (כלשון הגמ' לעיל פד,ב), הכל מודים שאף לריה"ג חייבים עליה בחוץ (קין אורה).

²⁰ לדעתו חזקיהו ניתן את הבמות בניגוד לדין הרגיל, "למיגדר מילתא", וראה בהערה הקודמת.

¹ הדוגמא בגמ' היא קרבן שהתקבל בכלי חול או שנשחט בלילה, וזה כדעת ר"ש (פד,א) שפסולים אלה אם עלו לא ירדו. תוס' (ד"ה שחיטת) מסבירים שהגמ' נקטה